

OSMANLI İMPARATORLUĞU TARİHİ

YAYIN TANITIMI

Merve Eda YEĐEN

Ankara Hacı bayram Veli Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Yüksek Lisans Öğrencisi

yegen.merveeda@hbv.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-0230-9015

Suraiya Faroqhi, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, çev. Ercan Ertürk, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010, ISBN 978-975-333-278-1

Osmanlı tarihçisi Suraiya Faroqhi, orijinal ismi *Geschichte des Osmanischen Reiches* olan *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* kitabında Osmanlı İmparatorluğu'nun 14. yüzyıldan I. Dünya Savaşı sonrası dağılışına kadar geçen dönemin siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel tarihini kapsayan 167 sayfadan oluşan başarılı bir çalışma sunmaktadır. Faroqhi 19. ve 20. yüzyıllardaki gelişmelerin önceki dönemler dikkate alınmadan incelenemeyeceğine kanaat getirdiği için sürecin öncesini oluşturan üç yüz yılın üzerinde de durmuştur. Bu sayede kitapta Osmanlı İmparatorluğu'nu kopuşlar olmadan kavrayabilme şansı buluyoruz.

Osmanlı İmparatorluğu Tarihi beş ana bölümden oluşmaktadır. Eserde Osmanlı Devleti'nin kronolojik olarak siyasi tarihi bir yandan anlatılırken aynı zamanda o dönemlerde gerçekleşen sosyal ve kültürel olaylar, toplumsal yapı, hukuki yapı ve yaşam hakkında bilgiler edinebiliyoruz. Birinci bölüm kuruluş ve genişleme dönemini incelemektedir. Fatih Sultan Mehmet devri üzerinde durularak kuruluş dönemi ile İstanbul'un fethinden sonraki dönemde Osmanlı nizamında nelerin değiştiği açıklanır. Yeni bir şehirde yeni idarenin düzenlemeleri, yaşanan olaylara değinilerek kaleme alınmıştır. Erken Osmanlılarda İslam'da dervişlerin önemini görürken aynı zamanda bu durumun evrimleşip hukuk ve teoloji alanında uzmanlaşan ulemanın devlet yapısındaki yeri ve beyan ettiği görüşler hakkında bilgi edinmemiz bu sınıfın devlette oluşan çözümlere ve reformlara karşı tavrını anlamamızda yardım sağlamaktadır.

İkinci bölümde sultanların doğu ve batıda gerçekleştirdikleri fetihler ve seferler, diplomatik ilişkiler ele alınmaktadır. Yine sultanların Sünni İslam'ın, edebiyatın ve sanatın hamileri oldukları ve bu özelliklerin onlara meşruiyetlerini sağlamlaştırmada faydalı olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde Osmanlı'nın iktisadi yapısını, tarım, zanaat ve ticaretteki anlayışını kavrarırken ayrıca Faroqhi kanıksanmış olan yanlış düşüncelere de açıklamalar getirerek eski araştırmaların uzun süre kabul ettiği Osmanlı dönemi kritik gelişmelerinin neden ve sonuçlarına daha bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Osmanlı'nın 17. yüzyılda yaşamaya başlamış olduğu krizlerin de nedenlerine burada değinilmesi sonraki bölümün ele aldığı 1600-1774 yılları arasındaki gelişmelerin daha iyi anlaşılmasını sağlıyor. Kitapta Osmanlı Dönemi tarih çalışmalarıyla ilgili de bilgiler verilirken ayrıca nasihatname türünde devlete siyasi tavsiyelerde bulunmuş olan müelliflerin dönemin olaylarını nasıl yorumladıkları hakkında incelemeler yer almaktadır.

Bir sonraki bölüme geçildiğinde Osmanlı'nın yaşamış olduğu askeri krizler ve nedenleriyle ilgili bilgi sahibi oluyoruz. Osmanlı topraklarının ulaşabileceği en geniş sınırlarından sonra İran, Venedik, Habsburg, Lehistan, Rus Çarlığı gibi yönetimlerle olan temaslardan bahsedilmektedir. Sultanların "geri planda" kalmalarının kurumsallaşmanın gerçekleşmesiyle mi yoksa bu durumun gerilemeyle mi ilgili olduğuna dair yaklaşımları öğreniyoruz. Osmanlı'nın bu dönemlerdeki entelektüel yaşamı, Avrupa'ya bakış açıları hakkında detayların verilmesi, sanat ve kültür gibi konularda aralarındaki sentezin öğrenilmesi var olan durumun tespit edilmesinde önemlidir. Yine bu kısımda Osmanlı-Avrupa ekonomisinin karşılaştırıldığını görmekteyiz. Osmanlı'nın kapitalist dünya ekonomisine imalatçılık faaliyetleriyle katılmış olduğunu öğrensek

de kapitalist dünya ekonomisinin isteklerine bir süre sonra uyum sağlayamaması halinin açıklanması dönemi çok boyutlu bir şekilde düşüncemize yardımcı olmaktadır.

Dördüncü bölümde “İmparatorluğun en uzun yüzyılı” hakkında gelişmeleri, reformları ve bu reformların hangi sahalarda yapıldığı incelenirken 19. yüzyılın olgularından olan milliyetçilik hareketlerinin ve dünyadaki gelişmelerin Osmanlı topraklarına nasıl etkilerde bulunduğu ele alınmaktadır. Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkması konusu değerlendirilirken yazarımız, yabancı burjuvaziye karşı dengeleyici bir unsur olarak Müslüman-Türk bir burjuvazinin oluşturulması gerekliliği düşüncesini hatırlatır. Böylelikle yeni dünyanın siyasi gelişmelerindeki ekonomik unsurun etkisi hakkında fikir sahibi olmaktadır.

Kitabın belli bölümlerinde de konusu geçen “Osmanlı’da kadınların hayatı” ile ilgili tespitlerde bulunulması Osmanlı kadınlarının gelir durumu, eğitimleri, hakları ve çalışma hayatları gibi hususlarda ne vaziyette olduklarını öğrenebilmemiz açısından önemlidir. Yazarımız feminist tarihyazımından da faydalanarak kitabında 19. yüzyıl modernleşme hareketleri ile Osmanlı kadın gruplarının daha iyi eğitim almaya yönelik savunmalarına, erkeklerin kadınların eğitim durumuyla ilgili görüşlerine yer verilmesi o dönem kamuda görünürlükleri sınırlı olmasına rağmen kadınların gelecek nesiller için örnek teşkil etmiş olduğu hakkındaki fikirlerimiz açısından değerlidir.

Son bölüme baktığımızda Geç Osmanlı İmparatorluğu’nun ordusunda yaşanan sorunlar, askerlerin paralarının ödenememesi, ordunun siyasallaşmasıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetiminde yaşanan olaylar göze çarpmaktadır. Osmanlı’nın I. Dünya Savaşı’na dahil oluşu, savaştığı cephelerde başarılarının ve başarısızlıklarının nedenleri, savaş sırasında halkın durumu, imparatorluğu parçalamaya yönelik anlaşmalar hakkında açıklamalar yapılmıştır. Millî Mücadele dönemine de çok kısa bir şekilde değinilerek kurulmak istenen Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin I. Dünya Savaşı’ndan yenik çıkmış olan Osmanlı Devleti’nden ayrı, onun devamı özelliğini taşıyamasından dolayı da köklü değişikliklerin yapılması ile “yeni bir devlet olma” amacına dikkat çekilmiş ve tarihçilerin bu duruma nasıl yaklaştıkları ise sonuç kısmında ifade edilmiştir. Bu kısım Türk-Yunan nüfus mübadelesinin ana noktalarına değinerek sonlanır.

Faroqhi sonuç kısmında ise saltanatın kaldırılıp yerine cumhuriyetin ilan edilmesini önemli bir süre geçmişten kopuş olarak değerlendirildiğini ifade eder. Cumhuriyetle beraber yeni başlangıçlar yapılırken aynı zamanda bazı siyasi ve iktisadi konularda devamlılığın görüldüğü, örnek vermek gerekirse burjuvazinin oluşumunun ancak 1950’lerde gerçekleşebildiğini, Sevr Barış Antlaşması’na karşı çıkanların ve seferber edilenlerin İttihat ve Terakki Cemiyeti’yle bağlantısı bulunmuş kişilerken bu süreçte ayrılığın yaşandığı belirtilir. Modernleşme eğiliminin sadece Erken Cumhuriyet Dönemi’ne ait bir unsur olmadığı 19. yüzyıl Osmanlı Devleti’nde yaşanan gelişmeler örnek gösterilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Buna nazaran son dönemlerde yapılan çalışmalarda Sultan Abdülhamid’in değer kazandığının belirtilmesi Osmanlı’da modernleşme hareketleri hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlar. Üzerinden zaman geçtikçe geçmişin nostaljiye dönüşebiliyor olmasını vurgulayan yazar, yaşanan durumların sivriliğinin yumuşayıp 1800’lere duyulan o romantik özlemi dile getirerek kitabına son verir.

Kitap hakkında düşüncelerimizi ifade etmemiz gerekirse Osmanlı tarihi araştırmasının yapıldığı bu değerli çalışmada ana hatlarıyla siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda önemli ve farklı bilgilerin verilmesiyle Osmanlı İmparatorluğu tarihinin öğrenilmesi renkli hale getirilmiştir. Küçük bir kitapta Osmanlı tarihyazımını eleştirisi yapmak zor olsa da İngilizce çevirisi hazırlanırken kitaba yapılan eleştiriler dikkate alınarak yeniden gözden geçirilmesi çalışmayı kapsamlı kılmaktadır. Osmanlı’da kadınların hanedanlıkta, toplumda görünümü, eğitim durumları ve kamuda görünürlükleri hakkında değerli bilgiler sunarak açıklamalar getirmesi ve bu konuya dikkat çekerek yapılan çalışmalarda gerçekliğin yansıtılması hususundaki Faroqhi’nin

düşünceleri tarihçiler için kayda değer bir noktadır. İncelemeler yaparken farklı perspektiflerin sunulması dönemin gelişmelerinin neden ve sonuçlarını kavramamızda yardımcı olmaktadır.

Dikkat çeken diğer bir husus kitapta haritaların kullanılmasıdır. Bir yandan Osmanlı'nın siyasi sınırlarını tespit ederken diğer yandan süreci incelememizde haritalar fayda sağlamış olur. Tekrara düşmemesi, akıcı bir üslubun kullanılması okumayı zevkli bir hale getiriyor. Yararlanılan kaynakların niteliği ve merak uyandırması Suraiya Faroqhi'nin de belirtmiş olduğu gibi Osmanlı tarih araştırmalarındaki gelişmeyi görmek açısından önemlidir. Kitap geniş bir çalışma alanı olan Osmanlı Devleti'ni zihnimizde canlanan sorular ve başlıklar üzerinden kavrayabilmeyi sağlamış olmasıyla önemli bir nitelik kazanmaktadır.